

BCU Cluj / Central University Library Cluj

N 4.

A' FELS. R. TSASZAR... A. KIRALYNAK
KEGYELEMES EN 'EBÖL.

*Költ Bétsben Pénteken Juliusnak 12-ik napján,
1799-ik esztendőben.*

B é t s .

Mi ma majd tsak egy tsupa militaris Ujjság-
gal fogunk szolgálni Olvasóinknek, Még a' kö-
zelébbi *Extrablatt*nak nagy részével is adósok
vagyunk: pedig az-ólta is vettünk még egy uj-
jabbat. Ezek fogják ma meg-tölteni a' Kurir'
bőr-lákját. Azok tehát, a' kik az e' féle ágyu-
ropogásokat, fegyver-tsörgéseket, jobbra balra
való malchérozásokat, 's-az egyéb e'-féléket,
nem örömeft olvassák, ma tsak jókor jó éjtzakát
mondhatnak a' Kurirnak.

Lez előbb is a' 17, 18, és 19-dik Juniusi
ütközeteknek le-írását vesztük elő, oly meg-
jegyzéssel, hogy az ebben elő forduló külömb-
külömb particularis, el estek, sebeslek, és el-fo-

gattattak száma, tette volt a' közelébbi Ujjságban meg-irt resultatumot. — „

„Az alatt (ezek a' *Suwarow* le-írásai) hogy a' Cs. Királyi és az *Orosz* Császári seregek, *Turinnal* feküdtenek, és a' *Kastély*' ostromlásához készültenek, minden hir-adások azt bizonyították, hogy *Gen. Macdonald*, a' *Florenziából* magához vett *Divisióval*, és a' *Moreau*tól hozzá küldetett *Victor*' *Divisiójával*, meg erőssödven, az *Also Pó*' vize felé nyomul. — „*Gr. Suwardox* tehát a' *Turini* *Kastélynak* ostromlását' a' *F. M. Lieutenant Kaim*' vizérlése alatt 9 *Batallionokra*, 6 *Swadronokra*, és 2 *Regement* *Kozákokra* bízván, maga a' táborral névvel *Alessandria* felé vette útját. Itt olyan hirt vett, hogy *Macdonald* már 12-dikben *Modenához* érkezett, a' *Hohenzollern*' gyenge seregét a' *Pó* vizévn némü-némü vesztéssel kereksztül nyomta, a' *Klenau*' csoportját semmit nem tehető állapotban maradni kéntelenítette, az után *Reggio* és *Parma* felé előbb nyomult; a' *Hertzei* katonaságnak egy *Batallionnyát* magához vette, és a' *Parma*' s *Piacenza* között fekvő *F. M. Lieutenant Ott*' táborát, meg támodni szándékozik. Ezen *F. M. Lieutenantnak* ázonközben, o'y rendelés volt elibe adattatva, hogy vakmerő ütközettel erejét idő előtt ne kitsinnyitse, hanem a' nagyobb erőnek engedvén, magát a' feléje közelítő legítő sereghez vonnya vízfza.

„A' *Feldmarschall*, minekutánna az *Alessandriai* és *Tortonai* *Kastélyoknak* fedezésére, a' *G. Bellegarde*' vezérlése alatt seregeket hagyott, maga *Alessandriától* az *Ott*' legítésére tovább sietett: a' kihez is 17-dikben éppen azon idő pontban érkezett-meg a' tábor' derekával, a' mikor ez már a' maga gyengelégét egész nap' titkolván, most már a' 20 ezer emberekből álló ellenségnek, tsak a' maga egész fel-áldozásával állha-

tott volna tovább ellent. Mőft mar 2 Kozák Regementek és az Orofz Hertzeg *Pongration* Avangardája a' Gen. *Ott*' jobb Izarnyát meg-erősítven, a' Kozákság a' maga fokott sebességével az ellenség bal Izarnyára rohant; míg az alatt ugyan itt a' gyalogság bajonétokkal ment néki az ellenség' frontjának. Hasonló el-tökelttséggel nyomult az ő jobb Izarnyára Orofz Hertzeg *Gorczakow*, 2 Kozák Regementekkel, 2 Batalion Orofz Granatérosokkal, 1 Cs. Királyi Granatéros Batalionnal, és a' *Frölich*' Regementjének 10 kompaniajával. Gen. *Ott* a' fő orfzág útan nyomult elő felé. A' *Josef* Fő Hertzeg' Huszárai; a' *Levench*, *Karaczay*, és *Lobkowitz* Reg.tek, mindenütt hathatóson dolgoztak, és az ellenséget; a' mely gyalogjaink' bajoné-jaiknak hátat adott; a' *Tidone*' patakánu nagy veztéffel keresztül ketgették. — „Alkonyodottkor gyalogjaink is megérkeztek a' patak' bal partjára, 's-hogy az ellenség ujj hadi rendet formálhason, meg nem engedték. — „Ezen 17-dik Juniusnak, 1000 hóltak, ezekhez mérséklett Izámu sebellek, és 400 fogjok; voltak gyümöltsei.

„A' mi táborunk 18-dikban dél előtti 10 órakor költ fel a' patak' bal partjáról, 3 tsoportokban gázolt a' másik partra keresztül, és az ellenséget, kinek ereje ekkor, mint az után ki-talultatott 30 ezer emberekből állott, a' *Trebia* vizénn innét egy ora távolságra, egész hadi rendben álva találta. — „A' helyet, mindenfelé berkek és árkok vagdalván keresztül, bajoson lehetett az fénni ellenséghez. — Hertzeg *Pankration*, a' maga avangardájával, a' mely melé a' *Karaczay* Reg.ből is 4 Swadronok, és 4 Kozák Reg.tek voltak adattava, tsak dél után. ni 1 órakor juthatott-el az ellenség' bal Izarnyához. A' gyalogság azonnal bajonétokkal kezdett a' dologhoz, melyel az ellenséget helyéből ki-vévén, az utáa a' lovasfág nyomult elő, és 500

holtak maradtak a' tsatázó mezőn; a' *Dom-browszky* Divisiojából az ő Adjuvánssával együtt 2 Oberlíterek és 600 emberek fogságra estek: agyuk és 2 zászlók el-vétettek. Az ellenség azoközben ujjabb erőt vévén magához, 15 ezer emberrel ismét izembe-izálláshoz kezült; hanem, az ő tzélját *Orefz* gyalog General *Roseberg* meg-értvén, a' H. *Pangratzion'* avangardjához még egy egész Divisiót rendelt, Mely után az ellenség meg támoldtatván, a' *Trebia* vizénn ke-rezttül hajtattott. Az ő veztséese itt is több ezer el-esett emberekből. és 300 fogjokból állott.

„Az magát rendkívül-való próbára el szánt elleniég azonban, itt is új erőt vett magához, és minekutanna gyalog tsoportjai között feles számu lovas tsoportokat küldözött volna elő fe-lé kereszttül, 10 ezer emberrel ismét által jött a' *Trebia* vizénn: hanem, az *Orefz* seregek által is bátran bé-várattatván, a' viz' jobb partjára, 600 holtakból és 60 el-fogattattakból álló veztséessel, ismét visszä nyomattatott. — „Az alatt Gen. *Mel-lus* is a' tábornak más szárnyával, a' mely az *Ott'* és *Frölich'* Divisiójinn kívül, 14 Swadron lo-vasságból és 1 Kozák Rezementből állott, hason-ló el-tökéllettséggel néki hajtott egy valami 10 ezerből álló Frantzia tábornak, és ezt is keresz-tül nyomta a' vizénn; a' hol 1200 holtakból és 700 köz emberekből állott annak veztséese. Ez a' gyözedelmes elő-nyomulása seregeinknek, vég-hez ment ugyan egy óra alatt, hanem az agyu-zás egész estvéli 11 oraig leg nagyobb hevellég-gel tartott. —

„A' tsatázás és gyözedelmek által el-lankasz-tatott seregeinknek ezen *Trebia* vize' bal part-jánn kellett ezt az éjjelt el-tölteni, oly tzéllál, hogy ezen kis nyugalom után az ellenségre más nap' ismét reá üssön. Hasonló tzélja volt az el-lenségnek is; ő által látta volt azt, hogy mely

fontos legyen néki az ezen helyenn való megmaradhatás, annyival is inkább, hogy ez által nem csak annak a *Liguriai* Legiónak, a' mely a' Gen. *Lapierre*' vezérlése alatt a' *Bobbio*' hegyeinek köz lített a' miéinknek jobb szárnya ellen, akart időt szerezni; hanem ennek felette a' Gen. *Moreau*' táborának a' miéink' hátok megé való érkezését is remélte. — „Az előb való két napi viaskodások mind két félnek szükségessé tették volt a' nyugodalmat, melyre nézve a' tsatázás csak dél előtti 10 orakor kezdetelt-el. — Leg előbb az ellenség' bal szárnya merészlett keresztül jöni a' vízen; de Hertzeg *Pankratzió*-tól jött *Swerkowski*' Divisiója ellen; a' tsatázás vakmerő és véres volt; az ellenség ujjanton meg-hátráltatott Gen. *Dalheim* által; de ő még ezzel sem rettent-el egészen, hanem ujjanton meg-ujította a' tsatázást. Ekkor Gen. *Rosenberg* egészen ketté vágta az ellenség' lineáját; ez azonközben 3-dikszor is rend kívül való próbát tett: csak a' leg nagyobb vitézség és a' megrettenhetetlen állhatatosság tselekedték a' nagyobb ellenséges erőnn és bátorságonn való trutzolhatáll. Végezetre a' Hertzeg *Pankratzió*' elő-rukcolása meg-határozta győzedelmet. Az ellenség 1400 holtakból, 700 fogjokból, és 3 ágyukból való vesztéssel kéntelenített a' tsatázó mézót elhagyni, és a' *Trebia* jobb partjára visszafutott. —

„Az alatt, hogy az ellenség' bal szárnya a' leg nagyobb áldozattal mindent el próbált, az ő közép pontja elégnék tartotta eleint csak ágyuzás által tartoztatni a' Gen. *Forster*' csoportját; hanem az után ez is által mércélt a' maga fokbattériájának védelme alatt jöni a' vízen; noha csakugyan ő is 400 holtakból, 6 tisztekből, és 120 fogjokból álló vesztéssel tért visszafutott. — „Az ellenség' jobb szárnyán előb 2000 lovasok jöt-

tenek által, a' kiket fok gyalogság követett. Erre H. *Lichtenstein* egy lovas tsoportunkkal reá hajtott, a' lovasságot a' gyalogságra vizsgálta ténitette, és az ellenséges hadi lineának formálódását, meg nem engedte. Másodiksor is ölfveszedte magát tsak-ugyan az ellenséges tábor: hanema' *Lichtenstein* tsoportjától ekkor is egélfvzen a' maga batériájának tűzéig vizsgálta kergettetett, 900 holtakat, és 550 fogjokat hagyván ide által, &c. — (A' több része ezen *Extrablatt*nak meg volt a' közelebbi Ujjságunkban). Az ezen, és más történetekben az idénn el-csett, meg-selbellegett, vagy el-fogatott tiszteket, nevek, Regimentjeik, és számjok szerént, ez után írjuk-meg.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Most az ujjabb *Extrablatt'* foglalatra ekként következik: — „

„Haditármester *Kray* egy ezen hónap' első napján ide *Bétsbe* küldött tudósításában írta, hogy a' F. M. Lieutenant *Ott'* avangardáját vezérelő Gen. *Klenau*, a' *Macdonald'* hátulsó tsoportját Jun. 30-dikán *Bolognában* bé-erte légyen, és ennek *Hulin* nevű vezérjét, ezen város' haladék nélkül való által-adására, a' következő Capitulatzió szerént, kényszerítette légyen: — „

„1) Én, az őrző seregnek, és a' betegeknek a' városból való el-vitethetésére, két órát kívánok. —

„2) A' lakosok, az ő vélekedéseikért és principiumjaikért, semmi módonn meg ne támodassanak.

„3) A' Frantziák, a' kik ma, a' hidnál és más posztokon esett tsatákban el-fogattattak, oly parolára, hogy nem szolgálnak, ezennel bortsát assanak-el.

„4) A' tisztek' bágázsiája, a' nagy Stábéval együtt, valamint szintén az őrző-sereg' kassája is,

az őrző-sereg' elejénn vitetteffenek-ki, és egy Auszriai tisztt által kísértetteffenek-el.

„5) Minthogy az alkudozásokkal ily sok idő el-veztetődött, erre nézve azért köttetett ki az előbbeni Artikulusban elő forduló fel-tétel, hogy annak ereje szerént az én komandóm alatt lévő seregek, semmi nyughatatlankodtatásnak ki ne tétetődjenek addig, mig *Pietro Malihoz* nem érkeznek.,,

„*Hulin*, a' Nápolyitábor' 3 dik Divi-
fiója' Arriergardájának Komendánlla.

Az ezen pontokra tett Feleletek : — „

„1) Én a' *Florenziai* kapunn kívül a' többet, haladék nélkül el-foglaltam.

„2) A' második fel-tétel, Politikai matéria, melyhez a' katonaságnak semmi köze nintsen.

„3) A' 3-ik pont helybe hagyatik.

„4) Ez is helybe hagyatik, a' *Pietro Mali*, a' hegyek' torkáig értetődvén.

5) Ez helybe hagyatik.

„*Gr. Klenau*, Cs. Királyi Gen. Májor.

A' *Rénusi* Cs. Királyi seregektől Jun. 28 és 29-dikénn írta *Károly* Királyi Fő Hertzeg, „hogy *G. Gr. Meerfeld* a' *F. M. Lieutenant Gr. Stáray*' parantsolatja szerént *Haslach*hoz elő nyomulván, és az ellenség' fekvésének hathatós recognosce-rozásához hozzá kezdvén, ez, e' miatt! *Offenburg*-nak vidékeiről el-üzettetett, és ez a' város Jun. 26-dikánn *Gen. Meerfeld* által el-foglaltatott. —

„Az ellenség magát az után *Kehl* felé visszra von-ta, és a' miéink *Gengenbachba*'s *Oppenauba* is bé-szállottanak. — Ezen expeditzióban az el-lenségnek 1 Oberstere, 6 tisztjei, és 240 köz emberei estek fogságra; 3 lovas Regimentjei majd semmivé tétettek: a' mi vesztesünk eilenben nem volt feles.

Most egyszersmind annak a' *Massendéat*, *Zürch* mellett Jun. 4 dikénn folytatott nevezetes tsatázásának bőv leírását is el küldötte a' Fő Hertzeg, és azt a' Hadi Cancellária is közlötte, mint meg-igérte volt, a' Publicummal: — „

„A' tzelezása az volt ö Fő Hertzegségének, hogy az ellenséget *Zürch* mellől a' maga ke rmény sánzaiból ki-nyomja. F. M. Lieutenant Hertzeg *Reusz* a' maga feregével Jun. 4 dikénn nap' fe'-jötte előtt a' *Klatt*' jobb partján, a' töltöt út mellé álltatott, a' hol az avangarda vezére *H. Rothenberg* a' hidat elfoglalta volt. Ellenben *Kalliesellen* mellett oly izereniséje volt az ellen-ségnek, hogy itt ugyan csak a' *Klatt* vizénn lévő hidat maga után Jun. 4 dikének reggelénn el-é-gette, és ezen helyet olyan fok ágyuk' tüze által védemezte, hogy ott hidat rakni a' miéinknek telyefféggel híjába való próba lett volna. F. M. Lieutenant *Hotze* tehát azt tselekedte, hogy a' 60-dik Magyar Regimentet ide rendelvén, ez által ugy tetette a' do'got, mintha az, meg-üzü-nés nélkül az által-meneteleén igyekezne, míg az alatt maga, egész Divíziójával *Tubendorf* mel-lé az ellenség' jobb szárnyának meg-támadásá-ra el sietett.

„Már ekkor viaskodásban voltak a' többi tscportjaink az ellenség' bal szárnyával: *Jelecsich* el-vett tölle néhány sánzokat, és a' *Riesbach* vi-zénn keresztül egész a' *Zurichi* sánzokig nyom-ta őket. A' *Hotze*' mozdulásainak az a' jó követ-kezések volt, hogy az ellenség, minden ponto-kon hátrálni kezdett: hanem a' Fő Hertzeg szo-moruságára történt itt, hogy a' *Hotze*' karja egy puska golyobis által gyengén meg-sebefttetvén, ő még egy darabig ugyan a' feregnél meg-mara-dott, és azt *Schwammerdingen*ig maga vezérelte,

itt pedig azt Gen. *Petraschra* bizni kénytelenítette. — „Az ellenség a' mi tsoportjainknak megszűnés nélkül való elő-nyomulásokat szemlélvén, veszedelemben kezdette érezni tulajdon fekvését, melyre nézve a' maga reserva Granatéroffait a' jobb szárnyára, a' hol maga *Massena* személyesen jelen velt, elő hozta. Azonközben mind ezek az iparkodások sem helyhez-tették oly állapotba őket, hogy seregeink' bátorságának meg-felelhessen. — Fegyvertármester *Wallis* mikor éppen a' Granatérosokat néki vitte az ellenfének, egy kártáts-lövélt kapott; hasonló képpen a' Gen *Hiller*' lábann is kereftül ment egy puska golyóhis. — Azonközben már el-lévén az alkonyodott közelgetve, és az ellenség mindenütt a' maga posztjaira vissza-szorittatva lévén, a' miéink *Schwammerdingen*hez vissza ta- karodtak, az erdő' szélei mellett lőrésákat raktak ki, s-eként az éjtzakának bé-következése a' to- vábbi viaskodásnak az estvéli 9 orával határt vetett.

„Az ellenség' vesztése ezen naponn, a' hól- takat és sebesséket együve számlálva, 4 ezerre reá ment. A' sebessék között fogtak lenni *Cher- rin*, *Oudinots*, *Himbert*, *Deville* Generalisok, és Gen. Adjutáns *Debilly*. El-fogtunk 2 Gen. Ad- jutánsokat, 500 emberekkel együtt.

„A' mi holtakból, sebessékből, és el-fogat- tattakból álló vesztésünk, valami 1600 emberre mehet.

„A' további meg-támadtatást, a' mely részünk- ről 6-dikra volt határoztatva, az ő meg-erősítettett fekvő helyénn nem várta-el *Massena*, hanem, mint már tudjuk, 6-dikban magát a' *Limat*' men- tiben *Zug* felé vissza vont.

Páris, Jun. 25. délelőtt: — „

„Itt néhány napok óta sok a féle ki-raggatott irások szemléltetnek az utza-szövegeleken, a melyekben egy Constituzionális Király kívánatik. Az *Orléán*' pártjáról sokat beszélnek. — *Sieyes* és *Barras* Directorok, sokat beszélgetnek együtt. A' Frantzia Követeknek *Rastadt* mellett történt meg-ölettetésekről, még mindkülömb-külömb féle különös hírek keringenek Párisban. — Azoknak a' Patriótáknak, a' kik a' Cisalpina Respublikából a' mostani *Olofz* környülállások között Frantzia Országba által mentenek 200,000 Livrákat rendelt-ki a' Directorium.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„A' *Dunai* volt Frantzia tábor' vezére, mostani Kédviselő, *Gen Jourdan*, a' hadi Commissió' nevében egy beszédet tartott közelébről az Öt-százak' Tanácsában, melyben ilyen forma javaslasokat tett: — „Az ő táborjaik, így szoll, ezen táborozásnak el-kezdődésétől fogva hallatlan vakmerő bátorságot mutattanak, és, hogy a' győzedelem az ő zászlóikhoz még is tsakugyan hívségtelen volt, annak az oka az, hogy a' had-izenés akkor esett, mikor a' seregek, a' tsatázó mezőre való ki-szállásra még kelzületlenek voltak; a' haza-felé való szökés nagy volt; s az ujj Conscriptusok elő nem állottak; melyet ezek abból a' meg-botsátható tévelygésből tselekedtek, hogy a' Frantzia seregek' győzedelmeiket követett békelleget, tartósnak gyanították volt lenni. En tehát mostan egy közönséges *pardont* projectálok (így szoll *Jourdan*), de oly fel-tétel alatt, hogy az, a' ki ezen-túl az ő zászlóját oda hagyja, és az olyan conscriptus, a' ki elő nem áll, halállal büntetteffék-meg. Ez a' büntetés, keménynek látszik ugyan; de taak a' szemmi embereket fogja érni, &c.

A' volt *Olofz* fő vezér *Joubert*, a' *Párisban* fekvő fegyveres lereg' vezérévé rendeltetett, és azt fel is vállolta, mind hallatik a' *Sieyes'* kívánóságára.

A' *Bresti* hajós seregről, minthogy erről erősen szorgalmatoskodnak az olvasók, nagy reménységű tudósítók írják hitelesen, hogy, merre felé vette légyen útját ezen hajós lereg, nem tudják.

Prágából, Jun. 24-dikénn. —

„Az első *Divíziója* annak az *Orosz* seregnek, a' mely a' *Korsakow'* vezérlése alatt *Jun. 19-dikénn Kraukau* mellett utazott-el, már *Jul. 3-dikára* *Bide Prágában* érkezett-ki *Ujjai Lábra* felé folytatja innét. Lovallai között leg kitettlőbbek a' hufzárjai, kiknek fejer nadrágjok, sárga dolmányok, ék kék mentéjek vagyon. A' Kozákjai mártziális formával viselik magakat, a' szakállok fél ling hozfszuságu, a' fegyverek egy hozfszu zsidából, és egy kurta vont juku stutzból áll; a' hajok veress, valamint szinten a' lovaiké is, Lábaikonn, hozfszu, bugyogós, kék posztó nadrágot, és fejeikenn veress bársony süveget viselnek. Az ő lovok olyan sebess lábu, hogy lépül inkább, mint fut. — Ritkaságnak okáért egy *Samojed* nemzet béli embert is hoztak-el a' *Jeges tenger* mellől magokkal, ki is a' beszéd helyett tsupán néma integetések által adja-ki gondolatait; a' fogai fél tzol hozfszuságuak, a' fülei fel-állók, és kitsik, a' szája ízéles, a' szemei is kitsik. A' ruha-készülette egy *Sibériai* vad-kutya bőr: szokott eledele hideg sült, melyet el-hullott lovokból készit maga magának. —

„Az *Orosz Császári Felség* olyan rendelést adatott-ki, hogy semmi féle könyv, a' mely az *ujj Frantzia Kalendarium* szerént vagyon készülvé, az *Orosz Birodalomba* bé ne vitetessék: így szintén, hogy az *Archenholtz'* irásai, és minden könyvek, melyek a' *Bétsi Censura* szerént

meg-tiltattak, az *Orosz* birodalomban is tiltot-
ták légyenek.

* * *

A' Junius 21-ik napján költ Magy. Kurirnak
utolsó lapján félbe szakadt materianak további
folytatása.

*V. A' mérget evett és ivott, 's mérges, avagy dühött
állatok által meg maratott emberrel való bá-
násnak módja.*

A' természetnek mind a' három Országában
találattik mérgek, leg kevesebb: az *állatok*, leg
több a' *Plánták*, leg veszedelmesebb a' *Kövek* Or-
szágában.

Hazánkban három neme vagyon az olyan
állatoknak, a' mellyeknek **marása** halá os mérget
önthet az ember testébe, ugymint a' dühött
ebek, farkasok, és mérges kigyok I. A' dühött
eb által való meg marattatásnak, az úgy neve-
zett *hydrophobia*, az az, a' víztől való ifzonyo-
dás, a' leg veszedelmesebb következése, a' mely
miatt kevés napok alatt meg kell az embernek
halti. De minthogy a' meg marattatás után,
nem mingyárt, hanem több 's kevesebb napok
hetek, sőt a' tudós *Medál* tapasztalása szerént,
egy 's több hólnapok mulva szokott ezen nya-
valya következni; elég idő vagyon a' szükséges
eszközökkel való élésre, — A' dühött eb által
meg marattatott embernek orvoslására, egy igen
alkalmas és halznos gyógyító eszközt tétetett
a' Fels. Fejedelem maga Birodalmaiban 1794 eszt.
közönségessé, mellyet minden Apatikariusoknak ké-
szen kell tartani. — Mingyárt a' meg marattatás
után, vagy erős luggal, vagy lós vízzel kell a'
dühött állat által tett sebet több izben is meg
mosni, és hogy az abban lévő mérgek ki vonat-

zaffék, és el törülteffek, a' sebet darab ideig nyitva tartani.

A' mérges férgeknek tsipéseikre, vagy meleg föttkását, vagy kenyér morzsalékból fött pépet kell, tenni, vagy egynéhány tsepp Salmiak Spiritussal kell meg nedvestíteni: 's így hamar meggyógyulnak.

II. A' mérges plántáknak a' szinek szomorú, homályos és rút; a' szagok ellenkező, büdös, rézgejtő. Közönségesen ingoványos és árnyékos helyeken teremnek és, az állatok is irtóznak azoktól. — Az illető mérges plánták három különböző tulajdonságokkal bírnak 1) tsipősek és gyullasztók 2) rézgejtők — 3) tsipősek és rézgejtők egyizersmind.

a) Az első rendbeliek meg gyujtyák a' gyomrot és béleket, irtóztató kólikát okoznak, és a' gyomorba 's belekbe, esett fene által ölik meg az embert. — Illyenek a' farkas répa (*Aconitum lycococtonum* Linn.) a' fetskefü (*Hirundinaria*, 's *Chelidonium majus*); az egető fü (*Flammula Jovis*) a' gyűzfű (*Digitalis*) a' vizi útifű (*Plantago*) a' vizi bors (*Piper aquaticum*; *Polygonum Hydropiper* Linn.) a' vad rozmarin — Ezeknek és több ehez hasonló füveknek igen tsipős és egető az izek, és nem tsak a' nyelven, hanem a' testnek egyéb tagjain is hólyagokat gerjesztenek, ha azokkal meg dörgöltetnek.

b) A' másod rendbeli plántáknak ellenkező a' szagok, de az izek édes, tsupán a' gőzök is föszédülést és ájulást okoznak, az azokkal való élés minden érzékenységeitől, mozgásaitól, szolasától, hallásától, 's látásától is meg fosztya az embert, meg bódítja az elméjét, és vagy efszelőségbe, és dühöflégbe, vagy végre halálos álomba ejti őtet. — Illyenek az ebszöllő (*Solanum*);

a' *Belénd*, vagy *bolondító fű* (*Hyosciamus*); a' *mák*, 's kiváltképen pedig az *Opium*.

c. Az igen *tsipös*, és egyfzersmind meg *ré-szigitő*, vagy inkább *bolondító* mérgező plántának, a' *ízágok* erős, ellenkező, és *bolondító*, a' *parájok* fő *szedülést* és *érzenyetlenséget* okoz. A' *velek* való *élelt görts*, a' *gyomornak* és *beleknek* *gyulladás*, *izomjúság*, fő *szédülés*, *ré-szepség*, *meg nemulás*, *vakság*, *tagoknak vonogatása*, *eszelőség*, *has fel puffadása*, a' *vér fel olzása*, 's több *efélek* követik, 's *halála* után *mingyárt rothadni* kezd a' *teste*. Ide tartoznak a' *tetűfű* (*Pedicularis*, *Delphinium Straphisagria* Linn); a' *bárók* (*Cicuta*), a' *szőlőfű* (*Bryonia alba* Linn); az *ebfzöllő* (*Belladonna* s. *Solanum somniferum* aut *lethale*) mellynek *szép ízine* által meg *tsalattatván* a' *tudatlanok*, 's *kiváltképen* a' *gyermekek*, annak meg *étele* által *halált* okoznak *magoknak*. *Hasonlók* ezekhez a' *mérgező gombák*, a' *mellyeket* *keserű* és *rothadt* *izekrol*, *fekete* 's *tarkás* *színekröl*, *ragadó nedvellégekröl*, *üres száraikrol*, és *rothadásra* való *nagy hajlandóságokröl* könnyű meg *esmérni*. — De *nem tsak* ezen *magokban* *mérgező*, hanem a' *természetesen* jó *gombák* is *ártalmasak* *szoktak* *lenni*, ha *már régiek* és *rothadni* *kezdenek*. A' *mérgező gombákat* könnyű az *által* meg *esmérni*, ha a' *főzés* *közben* *egynéhány* *fehér* *hagyma* *tétetik* *közikbe*, *mellyek* *amazok* *által* *megszoktak* *fekettitetni*. *Melyből* az a' *tanúság* *foly*, *hogy* az *esmeretlen* *gombákkal* *mindenkor* *fehér* *hagymát* *kell* *főzni*.

A' *mérgező plántákat* *evett* *embernek*, *hogya* *önként* *nem* *hány*, *leg* *elsőben* *is* *hánytató* *eszközt* *kell* *bé* *adni*, a' *mely* *végre* *igen* *alkalmas* a' *lág* *meleg* *viz*, és a' *lok* *vizzel* meg *véknyitatott* *lág* *meleg* *tej*. — A' *keserű*, és *gyu-*

ladáft okozó mérges plántaknak erejét leg jobban meg tompittyák a' lágy meleg viznek, saj-talan tehénhús lévnek, vizzel elegyített tejnek lágy melegen való és bövséges itala, a' lágyító füvekből, a' minemuek a' mályva levelek, ké-szitetett kristály, és a' lágy meleg fürdő. Hogy-ha a' gyomor nagyon ég és fáj, akkor szükséges a' betegnek karján eret nyitni.

A' mérges és egyfzersmind álmhozó 's bő-dító plántaknak evese után, hasonlóképen hánytató elzközt, 's azután bövséges savanyú italt kell a' betegnek adni, a' mely végre igen alkal-matos az etzettel elegyített tiszta víz — az ebből való kristály is hasznos. Ha nagy mérték-ben vagon a' bódulás a' betegen, eret kell a' labán nyitni, 's két lába számára vificatoriumot, az az, hólyagofító flastromot tenni. — A' mér-ges gombaknak meg ételek után, mingyárt hánytató elzközt, 's azutan bövséges savanyu italt kell a' betegnek adni. Az olaj és tej ártalmasak vólnának ezen esetben.

III. Az érczből való mérgek közzé tartoznak a' *Sublimctum*, vagy a' *Mercurius sublimatus corrosivus*, az *egermajzlag* (*Arsenicum*), a' *réz*, a' *gris-pán*, az *ón*, és ennek készüleményei, p. o. az *ón-cukkor* (*Sacharum Saturni*), a' *miniom* (*Minium*), a' *Görög fejer* (*Cerussa*), és a' *Piskoltz-nak készüleményei* (*Præparata Antimonii*).

Ezen mérgeknek vételét a' gyomornak és be-leknek gyulladása 's öfzve rágattatása, és ezek-nek szörnyü fájdalma, kolika tsuklás, hányás, felettébb való szomjúság, gyakorta való ájulá-sok, 's több eféle gonolok izokták követni, az embernek az ábrázatja meg veresedik, szájja tajtézkik, gyakorta véres nyálat hány; híg és fájdalmas ízékei 's erőltetései vagnak, mellye-

ket, hanemha idejekorán való, és hathatos eszközökkel élend a' beteg, bizonyos és elkerülhetetlen halál követ. Arra való nézve a' mérgeknek testéből való ki hajtására:

1. Sok lágy meleg vizet kell néki innya adni.

2. Főzetteflék egy font apróra vagdalt fehér szappan egy pint vízben, 's mind addig kavartassék a' főzés közben, míg egészen ízellyel olvad, 's ebből minden fertály órában adattassék nékie; egy felső kaffés tálkával.

Hogyha magától is hány a' beteg, semmi hánytató elköz ne adattassék nékie, hanem vagy tsupa lágy meleg, vagy a' felyebb javasolt szappanos víznek bővleges, és lágy melegen való itala által segitetteflék a' hányása. Akármely nagy légyen is a' szomjusága, még is semmi savanyút nem kell nékie adni, a' melly által nem hogy meg enyhitetődne, sőt inkább öregebitődne a' mérgek ereje. — Az olajnak és zliros italnak nints annyi halzna, mint a' lágy meleg víznek, a' melly el olvasztya, 's meg véknyitja a' testben lévő mérget.

4. Hogyha a' beteg hafa belőlégetődik, és forró hideglelésnek 's gyulladásnak jelei vétetődne, nek észre, eret kell, a' betegen nyitni, és vagy árpa darából, vagy len magból, vagy ehez hasonló lágyító eszközökből készült kristélyt nékie adni, meleg vízbe mártott ruhakat hasára rakni, 's emelleit szüntelen vagy lágy meleg mondola tejet, vagy lágy meleg vizet, vagy a' felyebb javasolt szappanos vizet nékie italúl adni, mind addig, míg Oryos Doktor hivatódna hozzája, 's e' nyulpa további orvosláfához.

(A' többit mászfzorra,)

P. D.